

Da li poništavanje prvostepenih presuda ugrožava kredibilitet Haškog tribunala?

Author: [Rachel Irwin](#)

Dva nedavna žalbena postupka okončana su potpunim oslobađanjem visokih zvaničnika iz Srbije i Hrvatske. Zabrinjavajuće je to što su ta oslobađanja u njihovim matičnim sredinama pozdravljena kao opravdanje ratnih operacija.

Piše: Rachel Irwin iz Haga (TU br. 780, 20. mart 2013.)

Kada su žalbene sudije Haškog tribunala ukinule presudu koja je Momčilu Perišiću bila izrečena za zločine počinjene tokom devedesetih godina u Bosni, bilo je to drugi put u svega četiri meseca da se poništava prvostepena presuda.

Kao neko ko je tokom bosanskog rata bio načelnik generalštaba Vojske Jugoslavije (VJ), Perišić je u septembru 2011. osuđen za pomaganje i podsticanje zločina počinjenih nad civilima tokom artiljerijske i snajperske kampanje protiv Sarajeva, u kojoj je poginulo više hiljada ljudi; kao i za srebrenički masakr, u kojem je 1995. ubijeno preko 7,000 bošnjačkih muškaraca i dečaka. Izrečena mu je zatvorska kazna u trajanju od 27 godina.

No, žalbene su sudije 28. februara ove godine odbacile čitavu prvobitnu presudu i naredile da Perišić bude odmah oslobođen. (Više o tome vidi u tekstu „Jugoslovenski general oslobođen u žalbenom postupku“.)

U novembru 2012., hrvatski generali Ante Gotovina i Mladen Markač oslobođeni su nakon što je žalbeno veće u potpunosti ukinulo osude protiv njih i poništilo zatvorske kazne koje su im bile izrečene. (Više o tome vidi u tekstu „Hrvatski general oslobođen u žalbenom postupku“.)

Gotovina je u aprilu 2011. bio proglašen krivim zbog toga što je naredio nezakonite i neselektivne napade na srpske civile tokom operacije ponovnog zauzimanja hrvatske regije Krajine u avgustu 1995. Proglašen je odgovornim i za deportaciju najmanje 20,000 srpskih civila iz Krajine; za ubijanje, progon i okrutno postupanje prema njima; kao i po tačkama za pljačku i bezobzirno razaranje.

Poput Gotovine, i bivši komandant specijalne policije, general Mladen Markač, bio je proglašen krivim po osam od devet tačaka iz zajedničke optužnice. Treći optuženik, bivši komandant kninskog garnizona, general Ivan Čermak, bio je oslobođen svih optužbi.

Gotovina je osuđen na 24 godine zatvora, a Markač na 18 godina – pri čemu im je u kaznu bilo uračunato i vreme koje su do tada proveli u pritvoru.

Kada je žalbeno veće 16. novembra prošle godine ukinulo te presude, dva generala su napustila Hag, nakon čega im je u Hrvatskoj bio priređen oduševljeni doček.

I dok su ostalim okrivljenicima u Tribunalu kazne u žalbenom postupku bile smanjivane ili povećavane, slučajevi Perišić i Markač/Gotovina predstavljaju najdrastičnije primere onoga što se može desiti u žalbenom procesu.

Ovi slučajevi pokreću brojna pitanja o tome kako je potpuno odbacivanje presuda uopšte moguće kada se zna da bi haška suđenja trebalo da ustanove ne samo činjenice o ratovima u bivšoj Jugoslaviji, nego i dublju istinu, pomirenje i mir u regiji. Ukoliko jedna prvostepena presuda na preko hiljadu stranica – koliko ima Gotovininu – može da bude potpuno poništena sa pedeset stranica žalbene presude, šta nam to načelno govori o kredibilitetu Tribunala?

Tim povodom, istoričar sa danskog Univerziteta Arhus, Kristijan Aksboe Nilsen (Christian Axboe Nielsen), izjavio je: „Krajnje je problematično po nasleđe Tribunala da u suštini imamo dve presude – sa, prema standardima Tribunala, relativno dugim zatvorskim kaznama – koje nisu samo skraćene, nego su u potpunosti odbačene, pri čemu se prethodno osuđena lica puštaju na slobodu.“

Nilsen je kao sudski veštak Tribunala svedočio na više suđenja u Hagu.

„Veoma je problematično stanovništvu na području bivše Jugoslavije objašnjavati da li to uopšte ima smisla“, izjavio je on za IWPR.

Pravnici i profesori koji su analizirali ova dva slučaja kažu da su potpuna oslobađanja, koliko god bila neuobičajena, ipak moguća, pošto žalbeni sud ima ogromna diskreciona prava kada je u pitanju razmatranje činjenica i pravnih standarda slučajeva.

Izvršni direktor Međunarodnog udruženja advokata, Mark Elis (Mark Ellis), izjavio je za IWPR da se svrha žalbenog procesa sastoji u ispitivanju „načina na koji je sudsko veće primenilo zakon i da li postoje ili ne postoje dokazi koji potkrepljuju odluku sudskog veća“.

Međutim, Elis priznaje da ovo objašnjenje „ne pomaže žrtvama, ono ne doprinosi razumevanju suda, pošto [ljudi pitaju]: 'Kako ste mogli toliko da pogrešite? Kako možete da idete iz jedne krajnosti u drugu?' To je ono što je ovde veoma frustrirajuće.“

Vanredni profesor prava na Univerzitetu Indijana, Timoti Voters (Timothy Waters), kaže da, iako posao žalbenog veća jeste da izrekne presude koje se tiču poštovanja pravnih standarda u pojedinim slučajevima, ljudi to uglavnom ne razumeju tako.

„Oni ili čitaju vrlo kratak odgovor – „kriv“ ili „nije kriv“ – ili tragaju za tim velikim pričama“, rekao je on. „Sudski proces se odvija upravo između tih krajnosti, pričajući nam veoma komplikovanu pravnu priču koja možda nema nikakve veze sa onim što se zbivalo na širem planu.“

Što se tiče toga kako žalbene presude utiču na percepciju suda, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta Kornel, Dejvid Olin (David Ohlin), kaže da one mogu biti interpretirane na više načina.

„S jedne strane, vi to vidite i kažete: 'Imam manje poverenja u sistem, jer ukoliko sudsko veće može da pogreši, zašto bih uopšte verovao u bilo šta što kaže sudsko veće?'“, rekao je on.

„S druge strane, možete to videti i reći: 'Žalbeni postupak nije nešto što funkcioniše automatski. On predstavlja značajno sudsko razmatranje. On nam pokazuje da je proces zakonit.'“

Sa ovim stavom je saglasan i britanski istoričar sa londonskog Univerziteta Kingston, Marko Atila Hoare (Marko Attila Hoare), koji primećuje da „kad bi žalbeno veće uvek [sledilo] sudsko veće, otvorila bi se pitanja o nepristrasnosti i pravednosti čitavog procesa. To nam zbilja pokazuje da u Tribunalu biva zastupan čitav niz sudskih mišljenja, te da se sudije doista međusobno ne slažu.“

GOTOVININO OSLOBAĐANJE POČIVA NA NAČINU MERENJA UDARA GRANATA

U slučaju Gotovina, žalbeno veće se usredsredilo na pitanje rastojanja između granatnih udara i legitimnih vojnih meta iz Operacije Oluja, izvedene 1995.

Čitajući presudu, sudija Teodor Meron (Theodor Meron) je primetio da je prvostepeno sudsko veće zaključilo da su i Gotovina i Markač – zajedno sa ostalim članovima hrvatskog političkog i vojnog rukovodstva – sudelovali u zajedničkom zločinačkom poduhvatu (ZZP). Cilj tog ZZP-a bilo je „trajno raseljavanje srpskog civilnog stanovništva iz Krajine – silom ili putem pretnje silom“.

U žalbenoj presudi je konstatovano da je prvostepeno sudsko veće kao „temeljni i organizacioni princip“ za utvrđivanje da li su granate bile usmerene ka zakonitim vojnim ciljevima usvojilo rastojanje između mesta udara i najbliže identifikovane artiljerijske mete. Ono je zaključilo da je sudsko veće pogrešilo kada je procenilo da svi udari koji su locirani na preko 200 metara udaljenosti od zakonitih ciljeva „predstavljaju dokaz nezakonitog artiljerijskog napada“.

Žalbeno je veće zaključilo da prvostepena presuda ne sadrži nikakve indicije da bilo koji dokaz „sugeriše granicu pogreške od 200 metara“. Presuda je, kako je rekao sudija Meron, bila „lišena bilo kakvog konkretnog objašnjenja na osnovu čega je sudsko veće odredilo tu granicu greške“. Stoga se analiza granatnih udara, koju je izvršilo sudsko veće, ispostavila neodrživom.

U skladu sa time, odbačeni su i ostali zaključci iz prvostepene presude – uključujući onaj o postojanju ZZP-a.

Olin smatra da je prvostepeno sudsko veće načinilo „grešku“ kada je „prešlo na taj nivo konkretnosti“ i govorilo o standardu od 200 metara – koji je ono samo uvelo – jer je na taj način postalo meta kritike žalbenog veća.

„Veći deo presude žalbenog veća bio je posvećen činjenici da taj standard deluje arbitrarno“, kazao je on.

Olin tvrdi da su sudije u prvostepenom postupku iste zaključke mogle da izvedu i na temelju ostalih dostupnih dokaza, te da nije bilo neophodno obrazlagati razdaljinu između udara i mete kao standard.

Konačna odluka – oslobađanje Gotovine po svim tačkama optužnice – bila je kontroverzna upravo zbog toga što je proistekla iz tako specifičnog pitanja.

„Kontroverza je izgleda u tome što, kada prihvatite da je [standard u metrima] na neki način čudan i izmišljen – da li onda sve odbacujete? Žalbeno veće je to učinilo“, kaže Voters, koji naglašava da dvojica žalbenih sudija koji su izdvojili mišljenje nisu smatrala da ostatak prvostepene presude treba da bude odbačen zbog toga.

Ta dvojica sudija su se oštro izrazila o stavovima trojice sudija koji su predstavljali većinu.

„Umesto da vodi računa o totalitetu dokaza i zaključaka, većina je na svakom koraku zauzela isuviše ograničen i uskogrud stav“, napisao je sudija Karmel Agijus (Carmel Agius).

A sudija Fausto Pokar (Fausto Pocar) je rekao da čitava žalbena presuda „protivreči bilo kakvom osećaju za pravdu“.

PERIŠIĆ: NEMA DOKAZA O „KONKRETNOJ USMERENOSTI“ KA ČINJENJU ZLOČINA

U presudi iz septembra 2011., sudije su zaključile da je, kao komandant jugoslovenske vojske, Perišić „u više navrata iskoristio svoj autoritet za pribavljanje logističke i kadrovske pomoći, čime je [vojski bosanskih Srba] bilo omogućeno da vodi rat koji je – kao što je i on znao – podrazumevao sistematske zločine nad muslimanskim civilima“.

Perišić je proglašen krivim i zato što, kao vojni komandant, nije kaznio pripadnike vojske hrvatskih Srba zbog raketnih napada koji su u maju 1995. bili izvršeni na prestonicu Zagreb.

Osuđen je na 27 godina zatvora, a u kaznu mu je uračunato i vreme koje je pre toga proveo u pritvoru. Bilo je to prvi put da je Haški tribunal doneo osuđujuću presudu protiv jednog državnog zvaničnika iz Srbije za zločine koji su u Bosni počinjeni tokom rata.

Kada su 28. februara odbacile ove zaključke, žalbene su sudije navele da je prvostepeno sudsko veće „propustilo da razmotri da li je konkretna pomoć gospodina Perišića“ dovela do zločina koje su izvršile snage bosanskih Srba. Umesto toga, prvostepene su sudije – prema navodima žalbenih – zaključile da je Perišić „značajno doprineo tim zločinima, da je znao da je njegova pomoć bila podrška zločinima u Sarajevu i Srebrenici, te da je bio upoznat sa opštom prirodom tih zločina“.

To, međutim, nije bilo dovoljno da bi se ustanovilo pomaganje i podsticanje, pogotovo zato što je okrivljeni – kao neko ko je sve vreme trajanja rata boravio u Beogradu – bio „udaljen“ od samih zločina na terenu, preciziralo je žalbeno veće.

„Žalbeno veće . . . potvrđuje da nijedna osuda za pomaganje i posticanje ne može biti izrečena ukoliko konkretna usmerenost nije dokazana van svake razumne sumnje“, kazao je sudija Meron, koji je predsedavao žalbenim većem u slučaju Perišić, baš kao i u slučaju Gotovina/Markač.

Kao i u slučaju žalbene presude koja je izrečena Gotovini, ni presuda Perišiću nije bila doneta jednoglasno, s tim da je samo jedan član veća izdvojio mišljenje. Sudija Liu Dakun (Liu Daqun) iz Kine podržao je osude za pomaganje i podsticanje zločina u Sarajevu i Srebrenici.

Obrazlažući zbog čega je izdvojio mišljenje, on se u suštini saglasio sa zaključcima iz prvostepene presude. Naime, tvrdio je da „konkretna usmerenost“ nije neophodna da bi se dokazalo pomaganje i podsticanje; da je Perišić znao za zločine koje je počinila vojska bosanskih Srba; te da je pomoć koja je pružana toj vojsci bila ključna i za njeno „postojanje“ kao takvo.

„Perišićevi postupci, kojima je pružanjem značajne i sveobuhvatne pomoći bilo omogućeno da VRS [Vojska Republike Srpske, tj. bosanskih Srba] počinu zločine velikih razmera, predstavljaju glavni primer ponašanja sa kojim treba povezati odgovornost za pomaganje i podsticanje“, napisao je sudija Liu Dakun.

Posmatrači ukazuju na to da je pravni standard koji je ovom prilikom uspostavljen za „pomaganje i podsticanje“ nikada do sada nije bio poštovan u Tribunalu. Ostali naglašavaju kako su dokazi bili u tolikoj meri posredni da ih se ionako moglo osporavati, te kako ni prvostepena presuda nije bila doneta jednoglasno.

Većina se slaže oko toga da zahtev da se pokaže „konkretna usmerenost“ – kojom se u ovom slučaju pomoć koju su omogućili Perišić i jugoslovenska vojska direktno povezuje sa zločinima koji su u Bosni počinjeni na terenu – verovatno nije bilo moguće ispuniti.

„Mi nemamo čak ni tu naredbu da se izvrši pogrom. Stoga to ne funkcioniše na taj način“, kazao je Voters.

„Jedan od razloga zbog kojeg ljudi žele stroži standard leži u tome što se sve vreme vode ratovi, i što ljudi neprekidno u njima učestvuju – no, gde ćemo povući crtu?“, upitao je on. „Postoji opasnost da sada više nikada nećemo moći da dokažemo ništa. Ali razlog da nas to ne brine leži u tome da ovi slučajevi uglavnom pokazuju da su sudovi i sudije spremni da ignorišu standarde kada žele da dođu do zaključka.“

Ostali posmatrači tvrde da i Gotovinina i Perišićeva žalbena presuda odražavaju oprezniji pristup žalbenih sudija u završnoj fazi rada Haškog tribunala.

„[Žalbeno veće] strahuje da su neke odluke sudskog veća stvorile novi zakon koji ima širi spektar moguće primene – a ono ne želi da dopusti da se to desi“, kaže Erik Gordi (Eric Gordy), viši predavač za politiku jugoistočne Evrope na Univerzitetu u Londonu. „To je taj novi pravni konzervativizam koji se

pomalja. Oni žele da kontrolišu efekte onoga što je ranije ustanovljeno.“

ODLUKE ODJEKUJU ŠIROM REGIONA

Nijedna od ovih žalbenih presuda nije odbacila osnovne činjenice, koje su u vezi sa dotičnim ratnim dešavanjima već utvrđene – poput, na primer, one da je Sarajevo bilo pod opsadom, da se u Srebrenici desio masakr i da su tokom Operacije Oluja u Hrvatskoj bili počinjeni zločini nad stanovništvom srpske nacionalnosti.

No, one zaista menjaju opšti narativ o sukobima u Hrvatskoj i Bosni, a pogotovo percepciju na terenu.

„Kada dobijete žalbenu presudu koja je potpuno suprotna prvostepenoj, tada je dvostruko teže zamisliti da ti sudovi pričaju priče koje imaju autoritativnu narativnu moć“, kazao je Voters.

Na primer, mnogi ljudi su pažljivo pratili žalbeni postupak u slučaju Perišić zbog toga što je on bio prvi srbijanski državni zvaničnik koji je osuđen za zločine počinjene u obližnjoj Bosni. Osuđujuća presuda koja mu je izrečena bila je doživljena kao formalni dokaz za to da je Bograd učestvovao u ratu, pošto je bivši srbijanski predsednik Slobodan Milošević umro pre no što mu je izrečena presuda.

Sada je, međutim, pomoć koju je Perišić pružio snagama bosanskih Srba okarakterisana ne kao pomaganje i podsticanje zločina, nego kao doprinos njihovom opštem ratnom naporu. To će duboko uticati na percepciju umešanosti države Srbije.

Nakon Perišićevog oslobađanja, kako ističe Voters, „ono što se dešava u Beogradu jeste to da se ono tretira kao načelni dokaz kolektivne nevinosti. To je veoma različito od onoga što je na planu narativa činila osuda, ukoliko je išta činila.“

Perišićev slučaj nije poslednja prilika da se pokaže umešanost Srbije u zbivanja u Bosni i Hrvatskoj. Postoji još jedan haški proces u kojem su visoki srbijanski zvaničnici optuženi za ratne zločine počinjene u tim dvema državama. Reč je o zvaničnicima službi bezbednosti, Jovici Stanišiću i Franku Simatoviću, kojima presuda tek treba da bude izrečena.

Iako je Gotovinina žalbena presuda počivala na tehnikalijama, u Hrvatskoj je ona protumačena kao potpuno oslobađanje samog Gotovine – koji tamo uživa status ratnog heroja – pa, štaviše, i same zemlje, bez obzira na ono što je činjeno tokom Operacije Oluja.

Kako navodi istoričar Nilsen, neposredno nakon saopštavanja oslobađajuće presude, glavne hrvatske novine, Jutarnji list, stavile su na svoju internet-stranicu naslov „Hrvatska je nevinna“.

„To je potpuno smešna i neprihvatljiva tvrdnja koja pokazuje potpuno nerazumevanje same svrhe [Tribunala]“, kazao je Nilsen, dodajući da Hrvatska država „pre svega, nikada nije ni bila osuđena“.

„Ja razumem nezadovoljstvo Srba koji kažu: 'Niko neće biti osuđen za ono što se desilo u Hrvatskoj 1995.'“, nastavio je on. „Moj odgovor na to bio bi da će se takve osude desiti u Hrvatskoj i Srbiji, i zaista se – zbog samog regiona – nadam da će se one desiti.“

A asistent na holandskom Univerzitetu Lajden, Dov Džejkobs (Dov Jacobs), ukazuje na to da žalbena presuda „ne znači da nisu počinjeni nikakvi zločini. To ne stoji u presudi.“

KREDIBILITET TRIBUNALA KAO IZVOR ISTORIJSKE ISTINE

Mnogi stručnjaci već dugo tvrde da tribunali za ratne zločine postoje da bi se izvršila pravda, a ne da bi se utvrdila istina o bilo kom sukobu – usled čega nada da bi oni mogli da utvrde istinu stvaru nerealna očekivanja.

„Svi stavljaju jaja u istu korpu, [kao da] će Tribunal doneti zaključke i da će se time razrešiti svi sporovi“, kaže Gordi, koji je po struci sociolog. „Ukoliko razmislite o tome, verovatno nijedan sud to nikada nije uradio.“

Voters ukazuje na to da su, uz neke izuzetke, „ljudi koji su bili gnevni zbog Gotovinine osude bili prezadovoljni njegovim oslobađanjem u žalbenom postupku. Isto bismo mogli predvideti i u slučaju Perišić. Radi se o svojevrsnom etničkom izjašnjanju.“

U svetlu svega toga, mnogi se pitaju kako se ovakve žalbene presude slažu sa proklamovanim ciljem Tribunala da ne utvrđuje samo činjenice, već i da doprinosi trajnom miru u regionu.

Direktor službe za komunikaciju Međunarodnog centra za tranzicionu pravdu i bivši portparol Tribunala, Refik Hodžić, kaže da ljudi u bivšoj Jugoslaviji još uvek nemaju odgovore na pitanja o tome kako su mogući tako radikalni preokreti u žalbenom postupku.

„Govorim, konkretno, o presudi Gotovini“, rekao je on. „Ljudi kažu: 'Odbacili ste standard od 200 metara – dakle, koji ste novi pravni standard uspostavili? Ukoliko to nije tačan kriterijum, koji onda jeste? Po kojoj

osnovi utvrđujete da to jeste ili nije pravi kriterijum?“

„Važnost ovih presuda za ljude u regiji daleko prevazilazi odnos između optuženika i suda“, kazao je Hodžić.

Haške odluke imaju „tektonski uticaj“, i to ne samo u regiji – dodao je on, prisećajući se kako mu je jedan državni tužilac iz Brazila, koji rukovodi naporima da se kazne ranija kršenja ljudskih prava, rekao kako je – da bi osporio propise o amnestiji koji bi zaštitili počinitelje – tragao za presedanima u Tribunalu.

„Bio sam zapanjen kada sam to čuo“, kazao je Hodžić. „Ali, ovaj sud zaista ima enormnu težinu. Ovo je međunarodni sud UN-a, čije odluke oblikuju međunarodno humanitarno pravo. Time što se ovo sudstvo dramatično menja bez pravog razloga ili objašnjenja čini se šteta onome što je prošlost Tribunalu.“

U buduću će, predviđa on, „ponašanje vojnih komandanata biti procenjivano u odnosu na te presude [Gotovini i Perišiću], i imaćete ljude koji će u njima tražiti pravno utemeljenje za svoje delovanje“.

Međutim, profesor Voters ne veruje da će zaključci iz ovih žalbenih postupaka nužno uspostaviti novi standard dokazivanja za buduća suđenja. Verovatnije je, kaže on, da će sudije – ukoliko im to okolnosti konkretnog slučaja dopuste – nastaviti da ignorišu postojeće standarde.

„Reći da nemamo standarde ne predstavlja srećan zaključak, ali time se sugeriše da se ne radi o presedanu koji će ostati i odrediti budućnost. Ne mislim da će nam [presuda Perišiću] reći šta će se desiti kada se idući put budemo bavili nekim ko je u nekom sukobu bio vojni intervencionista“, kazao je on.

Međutim, drugi okrivljenici u Tribunalu već pokušavaju da dve nedavne presude iskoriste za vlastite potrebe.

Tako su protekle sedmice, tokom žalbenog saslušanja na suđenju četvorici srbijanskih zvaničnika za zločine nad albanskim civilima na Kosovu, advokati generala VJ-a, Vladimira Lazarevića, tvrdili da osuda njihovog klijenta za deportaciju nije validna, pošto nema dokaza da je postojala „konkretna usmerenost“ ka činjenju zločina.

Prema navodima agencije SENSE, tužilaštvo je zatražilo od žalbenog veća da u ovom slučaju ne primenjuje standard „konkretne usmerenosti“, jer će to biti „suprotno interesima pravde“.

Uprkos svim kontroverzama, posmatrači kažu da žalbene presude Gotovini/Markaču i Perišiću ne bi smele da se odraze na mnoge čvrste slučajeve optuženika nižeg ranga kojima se sudi pred Tribunalom.

„Na neki način, [dva nedavna slučaja] kazuju mnogo više o našoj potrebi za preterano pojednostavljenim razumevanjem sukoba u bivšoj Jugoslaviji, što biva pretočeno u trajnu želju za simboličkim osudama 'velikih momaka'.“

Rachel Irwin izveštava za IWPR iz Haga.

Location: [Balkans](#)
[Serbia](#)
[Croatia](#)
[Bosnia and Herzegovina](#)

Topic: [Medunarodni krivicni sud za bivšu Jugoslaviju](#)

Source URL: <https://iwpr.net/sr/global-voices/da-li-poni%C5%A1tavanje-prvostepenih-presuda-ugro%C5%BEava-kredibilitet-ha%C5%A1kog-tribunala>